

Наталія Теремко, студентка 1 курсу ОР «Магістр»

педагогічного факультету

Ірина Гуменюк, кандидат філологічних наук,

доцент кафедри початкової освіти

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ СУЧАСНИХ ІКТ

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток інформаційного суспільства, широке застосування електронних інформаційних ресурсів, мультимедіа та мережевих технологій, що дозволяють використовувати інформаційно-комунікаційні технології як засоби навчання, спілкування, виховання, інтеграції у світовий простір, зумовлює актуальність теми дослідження. Використання сучасних інформаційних та комунікаційних технологій у початковій школі сприяє оптимізації навчального процесу та його переходу на якісно новий рівень розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки багато вчених (В. Биков, І. Бученко, А. Гуржій, О. Кивлюк, Л. Костриба та ін.) акцентують увагу на не досить активному впровадженні комп'ютерних технологій у процес навчання української мови в сучасній школі на початковому етапі. Це пов'язано з нестачею якісного програмного забезпечення для учнів молодшого шкільного віку та, можливо, з відсутністю єдиного підходу розробки електронних підручників. У зв'язку із цим багато вчителів воліють працювати, спрямовуючи учнів на отримання готових знань з традиційних джерел. Така невідповідність процесу навчання потребам дітей вивчати українську мову, орієнтування на засвоєння лише знань, а не на формування комунікативної (зокрема, лексичної) компетентності дозволяють говорити про низку протиріч, що існують у системі навчання молодших школярів з української мови.

Мета статті – проаналізувати потенціал використання сучасних ІКТ для формування лексичної компетентності молодших школярів на уроках української мови.

Виклад основного матеріалу. Логіка наукового дослідження вимагає насамперед встановлення термінологічної бази, зокрема з'ясування сутності понять «компетентність», «лексичні навички».

Поняття «компетентність» уже давно входить до понятійного апарату теорії та методики навчання стосовно навчання тій чи іншій мові. Воно було запроваджено Н. Хомським у 1965 році [3]. Компетентність (у перекладі з латинської – «competencia») означає коло питань, у яких людина добре обізнана, має знання та досвід. Згідно з твердженням І. Захарової, «компетентності – це узагальнені методи дій, які забезпечують продуктивне виконання професійної діяльності» [5, с. 48]. Отож, компетентність є сукупністю знань, умінь та досвіду їх використання.

В останні роки у методиці навчання української мови значимість лексики як засобу комунікації стала першорядною для дослідників та викладачів. Обсяг словникового запасу для становлення лексичної комунікативної компетентності учнів також відіграє суттєву роль. Це обставина зумовлює актуальність вирішення проблеми ефективного розвитку україномовної лексичної компетентності школярів.

Лексична компетентність входить до структури мовної компетентності, яка є складовою частиною україномовної комунікативної компетентності. До складу лексичної компетентності входять такі компоненти: мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний та рефлексивний.

У навчальному процесі когнітивна база виконує такі функції: - допомагає успішно опанувати одиниці мови; - дозволяє будувати власні висловлювання мовою, що вивчається; - дає можливість правильно сприймати та оцінювати висловлювання інших учасників актів комунікації [2].

Лексична навичка – це «здатність здійснювати автоматично та самостійно ряд дій та операцій, пов'язаних з «миттєвим викликом еталона слова з

довгострокової пам'яті та зіставленням його з іншою лексичною одиницею, а також його включенням до мовного ланцюга» [4, с. 7].

У процесі розвитку лексичних навичок як продуктивного, так і рецептивного характеру відбувається становлення лексичної компетентності – здатності учнів визначати контекстуальне значення слова, виявляти у ньому специфічно національне, притаманне культурі, наприклад, українського народу.

Формування лексичної компетентності, а також формування власне лексичних навичок, починається з накопичення спостережень за функціонуванням слова у різних контекстах (звукових та графічних). Це перший етап формування лексичної компетентності, пов'язаний із накопиченням емпіричних знань.

Потім учні роблять первинні узагальнення про україномовне слово, дають семантичну характеристику ядра слова. Таким чином, учні переходять на наступний етап формування лексичної компетентності – накопичування рефлексивних знань про слово [3].

Третій етап у формуванні лексичної компетентності пов'язаний із теоретичними знаннями про лексичну систему мови, пізнанням слів у текстах різної модальності, вживанням одиниць активного лексичного мінімуму у процесі вирішення різних комунікативних завдань. Цей етап формування компетентності пов'язаний із виконанням практичних дій із україномовним словом.

Існує дві педагогічні умови формування лексичної компетентності. Перша умова пов'язана з організацією та запам'ятовуванням лексичного матеріалу; друга умова забезпечує засвоєння самих лексичних одиниць, семантичної інформації про них, відпрацювання практичних дій зі словом на різних рівнях складності, вироблення навичок з комбінованого використання лексичних одиниць у найрізноманітніших ситуаціях мовного спілкування.

У результаті формування лексичної компетентності учні мають показати такі вміння: усвідомлено імітувати звуковий образ слова; швидко знаходити слова у ментальному лексиконі; - реконструювати ментальний (когнітивний)

образ слова у природну мовну форму; виділяти предмет говоріння та організовувати навколо нього лексичні одиниці; висловлювати одну й ту саму думку різними лексичними засобами (лексична гнучкість); здогадуватися про значення невідомих слів за їх складовими; домагатися виразності мови шляхом підбору спеціальних лексичних одиниць; вирішувати проблему нестачі лексичних одиниць різними шляхами; здійснювати лексичну самокорекцію.

Наявність названих показників у повному обсязі свідчить про досить високий рівень розвитку лексичної компетентності, що забезпечує смисловий бік висловлювання [3].

Інформаційні технології, активно увійшовши у практичну та методичну сторону педагогічної галузі, роблять процес навчання новій лексиці більш ефективним, якщо створені умови для використання комп'ютерної техніки на уроці (зокрема, української мови): відбувається стимулювання вивчення нової лексики за допомогою ІКТ та розвитку навичок роботи з комп'ютером і мережею Інтернет [1].

Одним з безкоштовних та простих у застосуванні сервісів для освітнього процесу є сервіс Google. Ми виділяємо дві великих платформ – Google-Classroom та Google-сайти як найбільш корисні послуги, оскільки в них інтегровані всі інші інструменти Google: Google-презентації, Google-документи, Google-форми та YouTube і Zoome.

Такі умови дозволяють домогтися розвитку творчих здібностей учнів та засвоєння ними знань на високому рівні осмислення та інтерпретації через електронні освітні ресурси. Технічні засоби навчання дозволяють використовувати різні завдання та вправи, в рамках яких учні у процесі засвоєння матеріалу або його закріплення та узагальнення можуть щось заповнити, додати, дописати або домалювати, а також самостійно виконувати навчальні проекти та презентувати їх на уроках [2, с. 76].

Зазначені засоби навчання можуть також допомогти учням працювати зі зворотним зв'язком, знайти відповіді на питання, що виникають, визначати

оптимальний для себе темп вивчення матеріалу та за необхідності повертатися до пройденого необхідну кількість разів.

Аналіз джерел з проблеми формування лексичного досвіду у молодших школярів дозволив нам виділити низку переваг використання інформаційних технологій на уроках української мови: створення сприятливого психологічного клімату; підвищення мотивації до вивчення української мови; підвищення ступеня інтерактивності; навчання стає наочнішим за рахунок графічних можливостей комп'ютера; можливість вибрати рівень і теми завдань, що сприяє індивідуалізації навчання.

Сучасні комп'ютерні навчальні програми дозволяють тренувати різні види мовної діяльності та поєднувати їх у різних комбінаціях, допомагають усвідомлювати мовні явища, формувати лінгвістичні здібності, створювати комунікативні ситуації, автоматизувати мовні та мовленнєві дії, а також забезпечують реалізацію індивідуального підходу та системи самостійної роботи [1, с. 44].

Огляд та порівняльний аналіз сучасних комп'ютерних програм показав, що, як правило, в них переважають вправи, які можуть бути використані на підготовчому (ознайомлення з новим матеріалом) та ситуативному (первинне закріплення) етапах, і лише мала кількість – на варіативному (розвиток умінь та навичок використання лексики) [4].

Слід зазначити, що використання інформаційних технологій відкриває для вчителя початкової школи (зокрема і на уроках української мови) нові можливості у викладанні свого предмета, озброює його новими формами та методами викладання, дозволяє застосувати нові підходи до процесу навчання, а також значною мірою полегшує його роботу, підвищуючи ефективність та якість навчання.

Так, на заняттях з української мови за допомогою комп'ютера можна вирішувати низку дидактичних завдань: поповнювати словниковий запас, формувати стійку мотивацію до вивчення української мови, забезпечувати

індивідуалізацію та диференціацію навчання з урахуванням здібностей дітей, їхнього рівня навченості.

Висновки. Отже, комплексна реалізація потенціалу засобів сучасних електронних освітніх ресурсів у системі шкільної освіти в початкових класах дозволяє моделювати високорозвинене глобальне інформаційно-комунікаційне середовище, а в аспекті мовного спілкування – лінгвосоціокультурне інформаційно-комунікаційне середовище, у якому соціалізується мовна особистість.

Найперспективнішими є навчання української мови з використанням комп'ютерної техніки та робота молодших школярів у інтернет-мережі. Мультимедійні засоби дозволяють створити активне кероване комунікативне середовище, у якому здійснюється навчання. Взаємодія учня з комп'ютером із простого обміну інформацією або виконання команд перетворюється на багатогранну діяльність у цьому середовищі, завдяки чому перед ним відкриваються дійсно необмежені можливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В. Ю., Гуржій А. М. Сучасні інноваційні ІКТ-інструменти розвитку систем відкритої освіти. *Психологічна і педагогічна науки в Україні* : зб. наук. праць : в 5 т. Т. 4 : Професійна освіта і освіта дорослих. Київ : Педагогічна думка, 2019. С. 44–62.
2. Бученко І. В. Комп'ютеризація навчання – свідчення професійної майстерності педагога. Інститут післядипломної педагогічної освіти. Київ, 2017. 203 с.
3. Варзацька Л. О. Рідна мова й мовлення. Розвивальне навчання : монографія. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2014. 310 с.
4. Внукова М. Як розвинути мовлення вашої дитини. Харків : Ранок, 2019. 128 с.
5. Захарова І. Г. Інформаційні технології в освіті : навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів. Київ : Академія, 2003. 192 с.